

SPIŠÁK MONIKA*

AZ 1919-ES RENDKÍVÜLI SZLOVÁK NÉPSZÁMLÁLÁS

1919 EXTRAORDINARY CENSUS OF POPULATION IN SLOVAKIA

ABSTRACT

The 1919 extraordinary census of population in Slovakia conducted after the formation of the Czechoslovak Republic. At this time the borders of the new state were not clear. In 1919 was established the State Statistical Office but the census was organized by the Minister Plenipotentiary for the Administration of Slovakia. It was decided to map the ethnic composition of Slovakia and it was also the first test of the new state administration. Ethnicity was the most significant piece of data collected. Finally 67% of all persons declared themselves "Czechoslovak". Aside from ethnicity were researched other demographic variables, such as sex, age, marital status, household position, spoken languages, literacy and the confessional composition of the population. The final results of the census did not serve their main purpose and were not used at the peace conference in Paris. The results were published only in 1921 by which time the peace conference had already ended.

1. A népszámlálás okai és célja

Manapság a népszámlálások célja a lakosság fő demográfiai jegyeinek feltárása, kezdetben egy-egy census elsősorban az adófizetők és a hadra fogható férfiak összeírását jelentette. Az Osztták–Magyar Monarchiában 1880-tól kezdődően tízévenként tartottak népszámlálást, amely gyakorlatot az első világháború után létrejött utódállamok is átvették.

Annak, hogy 1919-ben, tehát nem sokkal a soron következő népszámlálás előtt a Csehszlovákia szlovák országrészében összeírást tartottak, politikai okai voltak. A 20. században a térségben ez mindenütt jellemző tendencia volt, az etnikailag vegyes, politikai viszonyok tekintetében pedig zűrzavaros országok egy-egy népszámlálás alkalmával különös hangsúlyt fektettek a nemzetiséget és az anyanyelvet érintő kérdésekre, az eredmények pedig sok esetben nem is a valós nemzeti identitást tükrözték, sokkal inkább az egyénnek az államhoz való viszonyát.

Az 1919-es rendkívüli népösszeírásnak elsősorban legitimációs célja volt: elfogadható nemzetiségi helyzet bizonyítása a csehszlovák békedelegáció számára. Győztes hadviselő félként Csehszlovákia igényeket terjeszthetett a békekonferencia elé, amelyeket Eduard Beneš még külügyminiszterként készített elő. Emlékirataiban némi büszkeséggel számolt be erről a munkáról, a tárgyi tévedéseket pedig utólag azzal magyarázta, hogy nem álltak rendelkezésére segédanyagok a memorandumok elkészítéséhez.¹ Ennek ellentmond az a tény, hogy 1918 őszén a Szlovák Nemzeti Tanács utasítást kapott a prágai kormánytól, hogy a magyar elnyomást bizonyító statisztikákat állítson össze.²

Szlovenszkoval Beneš V. számú emlékirata foglalkozott, amelyben részletesen taglalta a terület történetét, különös hangsúlyt helyezve a magyarosítás brutális voltának kiemelésére, amelyet többek között oktatásügyi és egyházi statisztikákkal igyekezett alátámasztani. A memorandum teljes harmadik fejezetét arra szánta, hogy a magyar statisztikai adatokat hamisnak állítsa be, mondván: ezekben a magyarok tudatosan torzítottak és mintegy félmillió

* Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskolájának hallgatója.

szlovákokat magyarnak tüntettek fel. Ezzel nyilvánvalóan az volt a célja, hogy a békekonferencián eleve hiteltelenné tegye a magyarok várható etnikai adatokon alapuló érvelését.³

Az összeírás másik célja abszolút gyakorlati volt, az új ország államigazgatásának kialakítása, egy szerkezeti/szervezeti áttekintés az új államhatalom számára.⁴

2. A népszámlálás szervezése és lebonyolítása

Miután 1918. december 7-én Vavro Šrobár vezetésével megalakult a Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium,⁵ a prágai kormány szinte azonnal megbízta egy legalább részleges összeírás lebonyolításával.⁶ Egy tapasztalatok nélküli szervezetre bízta tehát egy ekkora volumenű feladatot, ráadásul egy belpolitikailag instabil országban. Tették ezt annak ellenére, hogy 1919. januárjában létrehozták a statisztikai hivatalt. A hivatal későbbi vezetőjét, dr. Jozef Mrázit küldték tanácsadó segítségként az akcióhoz.

A minisztérium 1919 januárjában két előkészítő ülést tartott a teendőkről. Az elsőt kijelölték azokat a demográfiai jegyeket, amelyekre mindenképpen rá akartak kérdezni. A nem, az életkor, a családi állapot, a felekezeti hovatartozás és a tulajdonviszonyokat érintő kérdések mellett természetesen ide tartozott a nemzetiségre vonatkozó kérdéskör is, amelybe bele értették az esetleges névváltoztatások feltüntetésének szükségességét is, hogy így bizonyítsák a megelőző időszak magyarosítását.⁷ Eldölt az is, hogy melyek azok a jegyek, amelyekre a gyorsabb lebonyolítás érdekében nem kérdeznek majd rá. Ilyenek voltak az állampolgárságra, a foglalkozásra és az állandó lakhelyre vonatkozó kérdések. Vita bontakozott ki az első világháborút érintő kérdések szerepeltetéséről, hiszen a lakosság civil és katonai rétegre való felosztása államtitoknak minősült, ezért a zsupánok azon az állásponton voltak, hogy ki kell hagyni a katonaságot és az egy-egy család háború miatti veszteségét érintő kérdéseket. A Védelmi Minisztérium végül Jozef Mráz véleményét tette magáévá, akinek nem volt kifogása a kérdések feltétele ellen. Ezen az ülésen döntött el az is, hogy az egyébként német és magyar nyelven is elkészítendő kérdőívek egy-egy házra és helyiségre vonatkoznak majd, nem pedig személyekre.

A második előkészítő ülésen inkább az összeírás gyakorlati módjával foglalkoztak. Határoztak arról, hogy az összeírandó területet körzetekre kell osztani, a házak listáját pedig előzetesen el kell készíteni. Döntöttek arról is, hogy a kérdezőbiztosokat a zsupánok fogják kijelölni, elégtelen létszám esetén pedig lehetőség van arra, hogy a cseh országrészből kérjenek segítséget. Az összeírás előkészületi szakaszának a végét 1919. április közepére, magát a lebonyolítást pedig május közepére tervezték. Az eredmények feldolgozására nem szabtak határidőt, mivel azonban számoltak azzal, hogy esetleg időközben módosulnak a határok, úgy döntöttek, hogy államigazgatási szempontból akkor is szükség van a népszámlálásra, ha csak a békekonferencia lezárása után van kiértékelt eredmény. Ami az összeírás pénzügyi hátterét illeti, a helyi önkormányzatok viselték a logisztikai kiadások terhét, az állam csak a nyomdai munkálatokat és az eredmények publikálását finanszírozta.

A minisztérium négy pontban határozta meg az összeírás gyakorlati hasznát. A legfontosabbnak azt tartotta, hogy az akció során kiderül majd az új államigazgatás működőképessége, másrészt a megbízható kérdezőbiztosok listáját más alkalommal is elő tudja venni. Lényegesnek szempont volt, hogy a hamarosan időszerű rendes népszámláláshoz ez a mostani majd kellő tapasztalatot nyújt. A gyakorlati hasznok közé sorolták, hogy a népszámlálás alkalmat nyújt „bizonyos revíziós tevékenységekre, ahol ez szükséges”.⁸

A statisztikai/technikai előkészületek hamarosan elkezdődtek, ezek során a minisztérium nagyban támaszkodott az 1910-es népszámlálás tapasztalataira. Négyféle kérdőívet állítottak össze.

A házakra vonatkozó kérdőív első oldalán szerepelt a zsupánság neve, a község neve szlovákul, a házszám, a ház tulajdonosának neve az esetleges névváltoztatással együtt, a tulajdonos foglalkozása, a ház lakóinak a tulajdonoshoz való viszonya, a felvett személyek életkora és születési éve, valamint egy összesítés az összeírt személyek számáról, a nem és családi állapot szerinti megoszlásukról és a névváltoztatások számáról. A hátoldalon rögzítették, hogy a felvett ház melyik városrészben és melyik utcában áll. Ezt mindkét esetben szlovákul is és az 1917-es állapot szerint is rögzíteni kellett. Ide írták az összeírt személy nemzetiségét és felekezeti hovatartozását, az általa beszélt nyelveket és az írásbeliség fokát. A 16 évesnél idősebb férfiak esetében rákérdeztek a katonai szolgálatra is. Szintén itt rögzítették, ha a háztartásból a háború miatt hiányzott valaki. A válaszadó aláírása, az összeírás idején máshol tartózkodók neve és az esetleges javítások a megjegyzés-rovatba kerültek.

A községi összefoglaló szintén tartalmazta a helyiség névváltoztatásait. Külön rögzítették az iskolában és a templomokban használt nyelvet és a település nemzetiségi összetételének konkrét eredményeit. Utóbbit piros tintával emelték ki. Az összesítőn számba vették a község infrastruktúráját (vasút, posta, telegráf, kikötő), az iskolákat, a hivatalokat, a parókiákat, a gyárakat, a bankokat. Amennyiben ezek közül valamelyik hiányzott, meg kellett jelölni, hogy hány kilométerre van a legközelebbi. A hátoldalon az egyes házakra vonatkozó kérdőíveket összesítették utcanév, lakosságszám, nemi, nemzetiségi és felekezeti megoszlás szerint.

A kerületi összefoglaló a községsorokból indult ki. Szerepelt benne a település neve szlovákul és az 1917-es állapot szerint, az iskolában használt nyelv a nyelvhasználat kezdő dátumával, az összeírt lakosság száma, valamint nem, nemzetiség és felekezet szerinti megoszlása. Ebben a kérdőívben is különös jelentősége volt a nemzetiségi adatoknak, ebben az esetben a „csehszlovák” nemzetiségűek százalékos arányát tüntették fel és emelték ki piros színnel.

A legnagyobb adatösszesítő a megyei volt, amely a város nevéen és a hozzá tartozó településeken kívül tartalmazta a csehszlovák többségű helyek százalékos arányát és egy, az iskolai nyelvhasználat szerinti településenkénti bontást.

Készült egy útmutató a kérdezőbiztosok számára, amely az alapvető fogalmak tisztázásán kívül az egyes kérdőívek kitöltésére vonatkozó instrukciókat tartalmazott. Létezett még egy kivételes kérdőív azok összeírására, akik a felvétel idején külföldön tartózkodtak. A kitöltése nem volt tervezett, legalábbis az előzetes egyeztetéseken nem esett róla szó. Ráadásul, ellentétben a többi kérdőívvel, amit Prágában nyomtattak, ez a pozsonyi állami nyomdában készült, és csak akkor küldték ki a zsupánoknak, amikor az összeírás már javában zajlott. A téma legfőbb kutatója szerint az államigazgatás a munkával kapcsolatos migrációt akarta felmérni vele.⁹

A Szlovákiai Teljhatalmú Minisztérium 1919. február 20-án bocsátott ki rendeletet a népszámlálásról, amelynek kezdetét március 24. éjféltre tették, helyét pedig a Csehszlovákia által elfoglalt területben határozták meg. A rendelet hangsúlyozta, hogy az összeírás eredményeit nem adózási, hanem statisztikai szempontból fogják értékelni. Meghatározták, hogy a kérdezőbiztosi funkció elfogadása állampolgári kötelesség, amely alól csak az orvosok, a 60 évnél idősebbek, illetve az igazolhatóan betegek kaptak felmentést. Amennyiben valaki elutasítja a zsupán kinevezését, 10 ezer korona pénzbüntetésre és egy év börtönbüntetésre számíthat. A rendelet szerint a kérdezőbiztosnak ismernie kell a területén beszélt nyelveket, szükség esetén pedig igénybe vehet karhatalmi segítséget. Szankciókra számíthat az is, aki bármilyen módon akadályozza az összeírást vagy hamis adatot szolgáltat.

A népszámlálás azonban nem kezdődött meg a kijelölt időpontban. Ennek egyik oka a magyar Tanácsköztársaság nyomán kihirdetett statárium volt,¹⁰ de akadtak technikai prob-

lémák is: a kérdőívek nem készültek el időben, ráadásul a kérdezőbiztosok is kevesen voltak. A zsupánok ugyanis először jegyzőket és tanítókat neveztek ki, de közülük sokat időközben megbízhatatlannak minősítettek, cseh segítséget pedig későn kértek.¹¹

A közállapotokat jól jellemzi a gömöri zsupán egyik fennmaradt levele. Ebben arról panaszkodik, hogy képtelen ellátni a feladatait, mivel gyakorlatilag nincs infrastruktúra, nincs rendőrség, nem működik a nyomda, nem érkezett meg a pénzügyekkel foglalkozó hivatalnok, a hadsereggel pedig lehetetlen együttműködni, mivel a civil igazgatásnak ellentmondó instrukciók szerint működik.¹²

A népszámlálás végül augusztus 21–31. között lezajlott, de korántsem zökkenőmentesen. A kérdezőbiztosok hiányából adódó problémákat nem sikerült megoldani, ráadásul a kinevezésük is késett. Előfordult, hogy egymástól távol eső körzetekbe osztották be őket. A cseh országrészből kapott segítséget többnyire az etnikailag vegyes területekre nevezték ki, ahol nyelvi nehézségek gátolták az összeírást. A sajtó meglehetősen hézagosan számolt be az eseményről, főleg ami a népszámlálás eltolódását illeti. A Slovensky dennik például a magyarok számlájára írta a késedelmet, mondván: a magyar hadsereg a támadáskor megsemmisítette a kérdőíveket.¹³ Még ha így is volt és valóban megsemmisültek a kérdőívek, arra nehéz magyarázatot találni, hogy a minisztérium az utánnomást miért csak az összeírás megkezdése után rendelte meg, akkor is elégtelen mennyiségben.

A lakosság sok helyen az összeírás tényéről sem értesült, az okáról pedig a legkülönbébb találgatások kaptak szárnyra. Sokan gondolták úgy, hogy a kormányzat adóemelésre készül, vagyis fiskális okokból tart népszámlálást. Voltak, akik a rekvirálással, vagy a földosztással hozták összefüggésbe, mások katonai célokkal, egy Magyarország, vagy Lengyelország elleni háborúra való felkészüléssel magyarázták. Utóbbi vélekedést alátámasztotta a tény, hogy a felvételkor külön listázták az 1892–1898 között születetteket, vagyis a hadra fogható férfiakat, akiket már az 1919. márciusi magyar támadás után is besoroztak, valamint a szezonális munkásokat. A legelterjedtebb nézet az volt, hogy a népszámlálás voltaképpen egy népszavazás a Felvidék területi hovatartozásáról.¹⁴

A kérdezőbiztosok és a lakosság közötti viszonylag nagyszámú konfliktus egy része is a terjedő rémhírek számlájára írható. Mivel az is elterjedt, hogy akiről a kérdőívekből kiderül, hogy analfabéta, annak vissza kell ülnie az iskolapadba, illetve felröppent a hír, hogy a magát csehszlováknak valló egyidejűleg nem lehet a görögkeleti egyház tagja, sok helyen előfordult, hogy a kérdezőbiztosnak igénybe kellett vennie a katonai segítséget. Volt példa arra is, hogy a ház tulajdonosa elbújt a kérdezőbiztos elől, vagy megtagadta a kérdőív aláírását. Emiatt néhány helyen kijárási tilalmat kellett elrendelni. A lakosság passzív ellenállásával azonban nehéz volt mit kezdeni, gyakran előfordult, hogy a kérdezőbiztosok pénzért sem kaptak ételt/italt a munkájuk során. Egyes helyeken ezek a konfliktusok olyan mértékűek voltak, hogy az összeírást nem lehetett lebonyolítani. Ilyenkor egész egyszerűen átvették az 1910-es adatokat. A legnagyobb hátráltató tényező mégis az volt, hogy a népszámlálás augusztusra, a mezőgazdasági munkák idejére esett.

Az ősz folyamán Prága több alkalommal kérte a teljhatalmú minisztériumtól a népszámlálás adatait. Edvard Beneš a békekonferencia számára összeállítandó nemzetiségi térkép miatt, a statisztikai hivatal pedig a feldolgozás miatt sürgette az adatsorok kiadását, amit Šrobár mindannyiszor arra hivatkozva utasított el, hogy az eredményeken még dolgoznak, készítik a helyiségek lexikonát.¹⁵ A késelem miatt végül az elsődleges cél nem valósult meg, a békekonferencián nem használták fel az adatokat.¹⁶

3. A népszámlálás eredményei

Ami az alapvető eredményeket illeti, a népszámlálás területén, amelybe a csehszlovák hadsereg által elfoglalt területeken kívül Északon Orava és Spiš, Keleten pedig Kárpátaljai Rusz is beletartozott, csaknem 3 millió embert írtak össze. Az adatsorok szerint a népességszám 1910–1919–1921 között folyamatosan nőtt.¹⁷ Ez főként a nagyobb városokra volt jellemző, az ott állomásozó katonaság és a nagyobb munkalehetőség gerjesztette belső migráció miatt.

A nemzetiség meghatározása körül már az előkészületi szakaszban komoly viták folytak. Az Osztrák–Magyar Monarchia népszámlálásai az anyanyelvet tekintették az etnikai hovatartozás alapjának. Mivel azonban a vizsgált időszakban anyanyelvnek az iskolában használt nyelvet is elismerték, félő volt, hogy ez a tény statisztikailag növeli majd a magyarok számárnyát. Emiatt végül a személyes meggyőződést vették alapul és a nemzetiséget meglehetősen homályos módon definiálták: „14 évnél idősebb, szellemileg ép személyek nemzetpolitikai meggyőződése bizonyos nemzetrészhez, vagy nemzethez való kötődésük alapján.”¹⁸ A számlálóbiztosok számára készített útmutatóban a minisztérium külön felhívta a figyelmet arra, hogy „Mindenkinek csak egy nemzetisége lehet. Ennek meghatározásánál egyedül a megszámlált személy akarat-megnyilvánulása a döntő, s annak adatát feltétlenül hitelesnek kell tekinteni, feltéve persze, ha nem bizonyosodik be, hogy ezt a bevallást más személy – legyen az bárki – által kényszerítve tette. A kényszer gyanúja itt főleg akkor feltételezhető, ha valaki olyan nemzetiségűnek vallja magát, amelyiknek nyelvét egyáltalán nem beszéli; az ilyen esetek tüzetesen kivizsgálandók és megvizsgálendő a megszámlált személy teljes döntési szabadsága.”¹⁹ A definíció több problémát is fölvetett. A 14 évesnél fiatalabb gyermekek nemzetiségét a szüleik nemzetisége alapján kellett meghatározni. Különböző nemzetiségű szülők esetén az apa nemzetiségét kapták. Szellemi fogyatékosok és elmebetegek esetében a beszélt nyelvet tekintették mérvadónak, amit viszont nem a gyám tanúsított, hanem a kérdezőbiztos állapított meg. Négy nemzetiséget fogadtak el – a csehszlovákokat, a németet, a magyart és a ruszint –, és ebből a szempontból problémát jelentett, hogy a nagyszámú zsidó népesség vallásként vagy nemzetiségként definiálja magát. Emiatt sok zsidó nemzetiségként az „egyéb” kategóriát jelölte meg, ami statisztikailag ugyancsak a magyarok számát csökkentette.²⁰ 1921-ben aztán a nemzetiséget a nemzeti törzshöz való tartozásként definiálták, aminek az egyik külső jele az anyanyelv. A 14 évesnél fiatalabb gyermekek esetében az anyjuk nemzetisége volt mérvadó, árváknál pedig a gondviselő nemzetisége.²¹

1. táblázat. A népesség anyanyelv/nemzetiség szerinti megoszlása Szlovákiában 1880–1921 között

Table 1. Population of Slovakia between 1880–1921 (mother tongue/ethnicity)

Év	Anyanyelv/nemzetiség					
	Népességszám	Szlovák/csehszlovák	Magyar	Német	Ruszin	Egyéb
1880	2 455 928	1 498 808	549 059	225 059	78 941	104 061
1890	2 587 485	1 600 676	642 484	232 788	84 787	2 675
1900	2 792 569	1 700 842	759 173	214 302	84 906	33 346
1910	2 926 833	1 685 653	896 338	196 948	97 014	50 880
1919	2 923 214	1 954 446	689 565	143 466	81 332	54 405
1921	3 000 870	2 025 003	650 597	145 844	88 983	90 498
%						
1880	100	61,03	22,36	9,16	3,21	4,24
1890	100	61,86	24,83	9	3,28	1,03
1900	100	60,91	27,19	7,76	3,04	1,19
1910	100	57,59	3,62	6,73	3,31	1,74
1919	100	66,86	23,59	4,91	2,78	1,86
1921	100	67,48	21,68	4,86	2,97	3,02

Forrás: Tišliar, Pavol (2007): *Mimoriadne sčítanie ľudu na Slovensku z roku 1919. Príspevok k populačným dejinám Slovenska*. Statis. Bratislava. 66. old.

Az 1919-es adatok szerint az összeírt lakosság 67%-a volt csehszlovák nemzetiségű, főként az ország nyugati és középső részében (Orava és Trencsén környékén 98%). Abaúj-Torna, Pozsony, Gömör, Hont és Komárom megyékben 50% alatt volt az arányuk. 1921-re az arányuk mindenütt nőtt néhány százalékkal. A magyarok 1910-es 30%-os aránya 1919-re 23,5%-ra, 1921-re 21,5%-ra csökkent (1921-ben a zsidók már nemzetiségnek számítottak). Gömör, Hont, és Abaúj-Torna megyékben arányuk 50% körüli volt, Komáromban csaknem 93%. A nem összefüggő területen (főként Pozsony és Nyitra környékén, valamint a Szepességben) élő és folyamatosan asszimilálódó németiség aránya az 1880-ban mért 9%-ról 1919-re 5%-ra esett. A ruszinok 3%-os aránya csökkenést jelentett a megelőző adatokhoz képest, ami élénk tiltakozást váltott ki a körükben, hiszen az etnikai határok nem változtak. A ruszin párt nyomásgyakorlással vádolta a szlovákokat, akik viszont azzal magyarázták az eredményt, hogy a ruszinok nemzeti érzései alacsony szinten vannak.²² Az eredményeket nagyban befolyásolta, hogy 1919-ben az Kárpátaljai Rusz területén élő oroszokat az „egyéb” kategóriába sorolták. Náluk is jellemző volt a nemzetiség felekezettel való összekeverése, miközben például 1910-ben a görög katolikusoknak csupán a fele jelölte meg a ruszint anyanyelveként. A fogalomzavart jól jellemzi a zempléni zsupán 1921-ből fennmaradt röplapja, amelyben arra az orosz törekvésre reagált, hogy a népszámlálás alkalmával az összes görög katolikus vallja magát ruszinak: „Nem igaz, hogy minden görög katolikus orosz, még kevésbé ruszin, hiszen nem lehet orosz az, aki nem tud oroszul, és aki éppen úgy beszél szlovákul, mint a római katolikus, református, vagy éppen evangélikus szomszédja. (...) Igaz, hogy más a hitük – görög katolikus –, amit orosz hitnek tartanak, de emiatt még nem válnak oroszokká, ahogy a római katolikus, református, vagy evangélikus szlovákok sem magyarok. Mindegyikünk tartsa meg és vallja be a hitét, de mi valljuk magunkat büszkén szlovákul beszélő zempléni szlovákoknak.”²³

Az 1919-es rendkívüli szlovák népszámlálás végül nem érte el elsődleges célját. Sikert ugyan egy, a „csehszlovákok” számára kedvező nemzetiségi összetételt megállapítani, de ennek a békekonferencia szempontjából már nem volt jelentősége. Maga Vavro Šrobár elégedetlen volt az eredménnyel, hiszen az összeírók túl sok magyart találtak. Egy 1919 novemberében Kassán elmondott értékelő beszédében azonban annak a reményének is hangot adott, hogy a szórvány magyarok idővel asszimilálódnak majd.²⁴ A számos hiba miatt a prágai kormány végül úgy döntött, hogy a tervekkel ellentétben az 1921-es népszámlálást a szlovák országrészben is megtartják. Míg 1919-ben még csupán elszórtan terhelte az összeírást a magyarellenes agitáció,²⁵ a kormányzat innentől kezdve az 1930-as években tetőződő kolonizációig bezárólag mindent megtett annak érdekében, hogy az etnikai arányokat a korábban színmagyar területek kárára változtassa meg.

JEGYZETEK

1. Beneš, Eduard (1936): A nemzetek forradalma. Prager. Bratislava. 237. old.
2. Boros Ferenc (1970): Magyar–csehszlovák kapcsolatok 1918–21-ben. Akadémiai Kiadó. Budapest, 44. old.
3. A kérdésről bővebben: Gulyás László (2006): A magyar–szlovák határ kérdése a versailles-i békekonferencián 1. rész. A csehszlovák területi igények betérjesztése. In: Fórum Társadalomtudományi szemle 2006/2. 118–131. old.
4. Az összeírás történet és eredményeinek az ismertetésekor külön jelzés nélkül Pavol Tišliar monográfiájára támaszkodom. Lásd Tišliar, Pavol (2007): *Mimoriadne sčítanie ľudu na Slovensku z roku 1919. Príspevok k populačným dejinám Slovenska*. Statis. Bratislava.
5. A minisztérium kialakulásához és működéséhez lásd Bielik, František (1961): *Vyvin kompetencie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska*. In.: *Historicky časopis* 1961/IX. 4. sz. 636–640. old.

6. Mráz, Jozef (1920): O předběžním sčítání lidu na Slovensku roku 1919. In. Československý statistický věstník 1920/1–2. 2. old.
7. Tišliar(2007) i. m. 13. old.
8. Uo. 16. old.
9. Uo. 27–28. old.
10. Az ennek nyomán kialakult belpolitikai feszültségről lásd Hronský, Marián (1998): Boj o Slovensko a Trianon 1918–1920. Národné literálne centrum. Bratislava. 173. old.
11. Mráz (1920) i. m. 4–5. old.
12. Tišliar (2007) i. m. 34–35. old.
13. Slovenský denník 1919. augusztus 6. 168. évf. 2. old.
14. Mráz (1920) i. m. 133–134. old.
15. Ezt végül 1921 szeptemberében adták ki Jozef Mráz szerkesztésében: Soznam miest na Slovensku dl'a popisu ľudu z roku 1919. Bratislava, 1921.
16. Houdek, Fedor (1931): Vznik hraníc Slovenska. Prúdy. Bratislava. 193. old.
17. Az 1881-es népszámlálás adatait lásd: A magyar korona országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás. II. kötet. Országos magyar királyi statisztikai hivatal. 1882. Az 1900-as népszámlálás eredményeit ld. A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása I. kötet. Magyar statisztikai közlemények 1. Magyar királyi központi statisztikai hivatal. Budapest. 1902. Az 1910-es népszámlálás eredményeit ld. A Magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása I. kötet. Magyar statisztikai közlemények 42. Magyar királyi központi statisztikai hivatal. Budapest. 1912. Az 1921-es csehszlovák népszámlálás eredményei lásd Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921. I. díl. Československé statistika 9. Státní úřad statistický. Praha. 1924.
18. Mráz (1920) i. m. 32. old.
19. Idézi: Popély Gyula (1990): A felvidéki sorsforduló. Etnikum, impériumváltás, országhatár. In. Regio-Kisebbségtudományi Szemle 1. évf. 2. sz. 7. old.
20. A kérdésről bővebben: Kovács Éva (2004): Az asszimiláció ellentmondásai. A kassai zsidóság a két világháború között (1918–1938). Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja-Dunaszerdahely. 25–51. old.
21. Boháč, Antonín (1920): Národnost' či jazyk? In. Československý statistický věstník I. Praha. 40–58. old.
22. Švorc, Peter (2003): Krajinská hranica medzi Slovenskom a Poskarpatskou Rusou v medzivojnovom období (1919–1939). Universum. Prešov. 191–192. old.
23. Tišliar (2007) i. m. 82. A görögkeleti vallásúak és a szlovákság viszonyáról bővebben lásd: Letz, Robert (2000): Postavenie gréckokatolíkov slovenskej národnosti v rokoch 1918–1950. In. Doruľa, Ján (2000): Slovensko-rusínsko-ukrajinské vzťahy od obrodenia po súčasnosť. Slavistický kabinet SAV. Bratislava. 101–118. old.
24. Slovenský denník, 1919. november 16. 1–3. old.
25. A Slovenský denníkben jelentek meg olyan cikkek, amelyek a nem meggyőződéses szlovákokat is arra buzdították, hogy vallják magukat szlováknak. Lásd: Slovenský denník 1919. augusztus 26. 3. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A magyar korona országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás. II. kötet. Országos magyar királyi statisztikai hivatal. Budapest. 1882.
- A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása I. kötet. Magyar statisztikai közlemények 1. Magyar királyi központi statisztikai hivatal. Budapest. 1902.
- A Magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása I. kötet. Magyar statisztikai közlemények 42. Magyar királyi központi statisztikai hivatal. Budapest. 1912.
- Beneš, Eduard (1936): A nemzetek forradalma. Prager. Bratislava.
- Bielik, František (1961): Vyvin kompetencie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska. In.: Historický časopis 1961/IX. 4. sz. 636–640. old.

- Boháč, Antonín (1920): Národnost' či jazyk? In. Československý statistický věstník I. Praha.
- Boros Ferenc (1970): Magyar–csehszlovák kapcsolatok 1918–21-ben. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Gulyás László (2006): A magyar–szlovák határ kérdése a versailles-i békekonferencián 1. rész. A csehszlovák területi igények betervezése. In. Fórum Társadalomtudományi szemle 2006/2. szám. 118–131. old.
- Houdek, Fedor (1931): Vznik hranic Slovenska. Průdy. Bratislava.
- Hronský, Marián (1998): Boj o Slovensko a Trianon 1918–1920. Národné literálne centrum. Bratislava.
- Kovács Éva (2004): Az asszimiláció ellentmondásai. A kassai zsidóság a két világháború között (1918–1938). Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja–Dunaszerdahely.
- Letz, Robert (2000): Postavenie gréckokatolíkov slovenskej národnosti v rokoch 1918–1950. In. Doruľa, Ján (2000): Slovensko-rusínsko-ukrajinské vzťahy od obroduenia po súčasnosť. Slavistický kabinet SAV. Bratislava.
- Mráz, Jozef (1920): O předběžném sčítání lidu na Slovensku roku 1919. In. Československý statistický věstník 1920/1–2. szám.
- Jozef Mráz (1921): Soznam miest na Slovensku dľa popisu ľudu z roku 1919. Bratislava.
- Popély Gyula (1990): A felvidéki sorsforduló. Etnikum, impériumváltás, országhatár. In. Regio-Kisebbségtudományi Szemle 1. évf. 2. szám.
- Švorc, Peter (2003): Krajinská hranica medzi Slovenskom a Poskarpatskou Rusou v medzivojnovom období (1919–1939). Universum. Prešov.
- Sčítání lidu v republice Československé ze dne 15. února 1921. I. díl. Československé statistika 9. Státní úřad statistický. Praha. 1924.
- Tišliar, Pavol (2007): Mimoriadne sčítanie ľudu na Slovensku z roku 1919. Príspevok k populačným dejinám Slovenska. Statis. Bratislava.
- Tišliar, Pavol (2007): Národnostná a konfesionálna štruktúra obyvateľstva Nitrianskeho okresu podľa výsledkov Šrobárovho sčítania z roku 1919. In. Acta Historica Neosoliensia 2007/10. szám. 166–175. old.